

hayati baki

HARFLER KİTABI

Zeki Z. Kırmızı

2016

**Baki, Hayati; Şair ve Otorite. Şiir ve Yanılsama (1996),
İkaros Yayınları, İkinci Basım, Eylül 2008, İstanbul, 108 s.**

***

**Baki, Hayati; Harfler Kitabı (2004),
Ekin Yayınları, Birinci Basım, Şubat 2004, Bursa, 102 s.**

***

**Baki, Hayati; Şiir ve hakikat (Şairin Zihin Temrinleri) (2015),
Yazılı Kâğıt Yayınları, Birinci Basım, 2015, Ankara, 189 s.**

1992'den beri şiirleri kitaplaşan 1949 doğumlu Türk Dili uzmanı ve öğretmeni Hayati Baki'nin şiir yazmaya ve dergilerde yayınlamaya ne zaman başladığını anlayamadım. Son kitabının (2015) girişinde yaşamöyküsünde yer alan şu anlatım nasıl biri olduğu hakkında hemen her şeyi söylüyor: “*‘tembellik hakkı’nı savunuyor; ‘ölümün büyük bir haksızlık’ olduğuna inanıyor; ‘keşke ağaç olsaydım’ diyor; ‘kronik bir umutsuz’; ve fakat, eblehler, bunca uğraşa ve edime rağmen, anlamıyorlar, bunca ‘yaşama sevinci’ni: ve bu zavallılara ‘öfkeleniyor’. hayvanları çok seviyor ve koruma uğraşı içinde: kedileri ve köpekleri var; ‘köktengri’ye iman’ ediyor; evli, sinop’ta köyde oturuyor; ağaç yetiştiriyor ve onları ‘sulamaya’ gidiyor; doğa, en büyük sığınağı ve barınağı!’*”

Özellikle Türkçe tutkusunu üç yapıtında coşkuyla, beğeniyle izlediğim, kişisel çağrışımları bile içimde kasırgalara neden olan Hayati Baki'den bilmeden el aldığımı, ustam saydığımı (kendimce), yazı tutumumda neredeyse birebir onu yansıladığımı sevgiyle, ilgiyle bulguladım, gördüm, gözlemladım. Hem kendi yerimi kavramış, hem dünyadaki insanın tansıksız olanaklarını (imkân) bir kez daha anlamış oldum. İyi ki kendimizden önceymişiz, varmışız, oradaymışız.

Çoklu (çoksesli), tutkulu, coşkulu bakma ve anlama çabasının nereden baksan büyük doğaçılarda olduğu gibi (usuma ilk Whitman geldi) okuyanı (dolayısıyla beni) büyüleyen, değerli bir yanı var. Hem daha önemli bir şey var: Onu orunlamak, dünyalıkla onurlandırmak olanaksızdır, yolu yoktur. Ona gidecek yol şiir bile değildir. Şiir sözcüğünün altını çizerek söylüyorum. Ona ulaşmaya şiir bile yetmez. Onca yakın, onca yanibaşınızda, buradadır, şiirden önce ve şiirden sonra.

Düzene, hizaya sokulmanın tutarsız izlenimler de veren bu büyük başkaldırı örneğinde Sinoplu Diyojen’le hısımlıktan söz etmek yersiz. Sinop yalnızca ortak uzam paylaşımı değil. Elinde ışık kaynağı Sinop sokaklarında gün boyu dolanan kimdir varın siz kestirin.

Sıkıdüzene, biçime, uyarla(n)maya gelmeyen bir özgürlük tutkusunu dizgine almak, gеме vurmak kuşkusuz olanaksız. Ama benim de yapmak istemediğim tam bu olduğuna göre onun hakkında yazmayacak, üç beş tümceyi onun şarkısına eşlikçi olarak katılmak sayacağım.

*

Yazısı (şiir ya da değil) çok amaçlı, çok işlevli ama aynı zamanda amaçtan ve işlevden bağımsız, *varestedir*. Tam bir doğaçlama olmasa bile (şiirde ise tam tersi) içinde doğaçlama öğeleri barındıran, istekle, tutkuyla yazılmış yazılar. Ussal (bilgisel) içeriklerinden daha güçlü iç(ç)âğrılarını olan, derin özütlerle, çekirdeklere dönük Hayati Baki yazı üretimleri, bir tür bolluk (bereket), yazarın sungusu (nimet) gibi de anlaşılmalı. Okuyan okumuştur, okumayanın ise yolu açık olsun. Yazının kurallarına yazanın ve okuyanın tümünden kopup gitmemesi için en düşük (minimal) düzeyle kendini bağlayan, temel ve kaçınılmaz (yazar açısından içeriğe verilmiş oldukça

büyük bir ödün) noktalama imleriyle yetinen yazarın okur alışkanlıklarına kışkırtıcı yaklaşımı da çoklu yoruma açık. Tek yıldırıcı özelliği bu başkaldırının, algıyı hiç mi hiç istemeden körleştirmesi kışkırtmayı amaçlamışken... Çünkü aynı aralıkta tekdüze akan görüntü ve benzer (homo) ses dizileri gibi algıyı körleştirebiliyor. Çünkü durmanın, yürümenin, susmanın, soluklanmanın, dinmenin, yekinmenin, başlamanın ve bitmenin de anlatı ya da yapıların kurucu, taşıyıcı öğeleri olduğunu düşünmek, oralardan gelebilecek içerik çoğaltmalarını (varyasyon) yabana atmamak sanki önemli.

Hayati Baki gibi insanlarla birebir örtüşmek olanaksızdır. Onu bir kaba, bir kalıba, kendi kalıbımıza oturtamayız. Nedeni açık. Türk dili ve yazınının ustası aynı zamanda ve aynı güçle dünyanın türlü kaynaklarından da beslenen biri ve yazısının yeğinliği kaynaklarının türlülüğü ve enginliğiyle ilgili... Daha kötüsü (!) söz konusu evrensel kaynakları kullanma biçimi ve yöntemi: *Anarşizm*. Ama daha çok Tolstoy'a özgü bir anarşizm... Kuşkusuz kavram yazarı yakalamak için yetersiz. Onun anarşizmi solun neredeyse tüm geleneklerini kapsadığı gibi bireyci (individüalist), doğalcı uzanımları da var. Kurala, yönetimlere ve yönetilmeye en baştan direnen, ayak direyen bin canlıcı, yerci, bedenci. Bir şey söylemiş oldum mu bilemiyorum. Saçmaladımsa da affola.

Diyeceğim şeydu ama söz kaydı (hep olduğu ve olacağı gibi). Onunla anlaşamadıklarım belki anlaştığımdan çoktur ikincil katmanlarda. Ama birincil, asal katmanda aynı açıda, saftayız. Hele insan temelinde dünyanın varlıklarıyla buluşma, yüzleşme biçimlerinde neredeyse özlediğim yerde durduğu açık. Öyleyse şurası şöyle burası böylelerle ilişkim yok. Yanlış doğru çizelgesi, dizini olmayacak burada yapacağım şey. Çetele tutmayacağım.

Şiir üzerine en az şiir denli düşünen biri olması şaşırtıcı değil. Hem de bu düşünceler katkı niteliğindedir (diye düşünüyorum). Bir zamanlar kimi dergilerde yayınladığı şiir üzerine dizi yazılarda (sonradan kitaplaştı bunlar) Özdemir İnce'nin yaptığına benzer bir şey. Eleştiriye (kritik) kuramın yedeğine alan, irdelediği örneği kuramla bir yandan kuşatıp yine kurama bile teslim olmayan, özgürlükçü, bağımsız bir bakışla sindirilmiş başka yabancı ve yerli bakışları da seferber edip şiirin önyargılar, duygular, varsanılar, şeyhler elinden kurtulmasına inançla çabalayan Hayati Baki **Şair ve Otorite. Şiir ve Yanılsama**'da (1996) şiire ilişkin düşüncesini ilerletiyor. Bunu yaparken ülkemizin geçmiş, güncel gerçekliğiyle ilişkileri kuruyor, hesaplaşıyor. Amaç ne olabilir ki, *'yaşamın trajik güzelliğini yeni insanın prometheus ateşiyle beslemek'*ten başka. Kenar notlarıyla şiiri çevrelerken şairin kendisiyle öznesini ayırarak başlaması Jameson'ın deyimiyle *beyin açıcı*. Özne ise *"değişen ve dönüşen'in değiştiren ve dönüştüren'idir."* (8) Belki diyeceğim, şiiri kurtarmak için tarihi harcamak gerekmezdi, tarihi yeni baştan kavramak yeterliydi. (Bkz. Jameson.) Tarih çünkü tam da anlaksal (zihinsel) olanı yanıtlar, tarihse eğer. Hatta belki tarihi gömülemek (gömmek) Hitler'i, Stalin'i, Pinochet'yi yan yana koymakta bizi gereğinden çok sakınımsız kılar. Hayati Baki için şiir, hayır demenin en iyi biçimi. (10)

Şair ve Otorite 3 bölümlü dizi yazı. Daha önce dergilerde yayınlanmış olmalı. Karşıma bir yerlerde çıkmış olabilir. (Anımsamıyorum.) *Hayır*'lı şiiri yetkeyle ilişkilendirmek için kurama ve uygulamaya eleştirel bir gözetiş çabası. *'Yazar, gerçeği söyleyendir'*e şu bilinmez(leşmiş) *'gerçek'*ten ötürü takılmasak bile, ondaki egemen ıra, evreninde *'yanılsama'* ve *'aldanma'*ya yer vermemektir diyebilir miyiz? Tarihi dışarıda bırakırsak bu iki kavramı nasıl kavrayabiliriz? Kendisi bir kavramçifti önerirken okur olarak kendimi sahiden zorlanmış buldum: Yazan/Yazar. Türkçe böylesi bir kavramçiftine destek olur mu? Bu kavramsal ayrıştırmada ortaya çıkacak saflaşma şiiri şiire düşürebilir. Yazı yer yer İsmet Özel'e odaklanır. Yetkeye sırtını

dayanmış Türk şiiri çizgisine (İslamcı şiirden ardçağcı şiire) kökten karşı Baki, keskin yergi diliyle şöyle diyor: “**birey**’in yoksandığı bir dizgede, sözel ya da yazısal olanın da yoksanacağı açıktır; sözel ve yazısal söylemin de. böylesi dilsel bir söylemin, ‘modern’ ve ‘modernlik’ biçimlerinin olamayacağı ortadayken vaftizci şair(ler)in onadığı şeyin otorite olduğu görülür; yoksa, endüstrinin ya da teknolojinin ‘modernite’ye kapı aralaması ve bu bağlamda modernist olunacağı yargısı/vargısı bir önyargıdan/sorumsuzluktan öteye geçemez. işte bu conformist tavır nedeniyledir ki sürgit bir yanılısamanın ve aldanmanın yitikliğinde esrik bir söylem geliştirerek ‘haç’ ‘hac’a indirgenir; yüz yüze çokyüzsüzlüğün **trend**’i ivme kazanır. haçını alan ‘hac’ın ardınca giderek modern-conformist hacılar dergâhında hu çekerek biralanırlar. burada, conformizm’in yumuşak karnında dans başlar; papatya falı açılır: bendendir, değildir; bendendir, değildir...” (18) Daha 1996’dan günümüze bu keskin bakış dikkate değer gerçekten. Ve ne acı ki, beklenen son gerçekleşti denebilir. Yıldızoğlu’nun dediği gibi ‘hakikat rejimi’ kendi hakikatının ırasını yaratmanın peşinde: ekin, sanat, sanatçı, şair vb. “ ‘**Ensest**’ harc”dan söz etmesi ise iyi anlaşılması gereken bir sözce. “saklılık ve kapalılık, kendini anne-babada dayatan orgazmonun da gizilgücüdür.” (20) Onun çıkış noktası açıktır: “içimizdeki **prometheus**’u uyandırırım artık: hiçbir otorite önünde eğilmeyen, hiçbir usdışı ilkeye inanmayan; eleştiren, reddeden: yıkmak için yıkmak istemeyen yeni ve iyi bir yeryüzü için eylemde bulunan prometheus’u.” (21) Bir saptamasına da şapka çıkarmadan edemeyeceğim: “kişiliği yok edilen insanın bir kimliği var artık: Müslüman, türk Neonazi, Hizbullah, kürt, ermeni, feminist, rektör, başbakan, memur, evkadını, erkek, manken...” (23)

“türkiye’de (...) şairin düşmanı şairdir ve şairin düşmanı kendisi.” Ve ekliyor: “şairler okumuyor.” (24) “şair, kendini sunuyor.” (25) Gerekense, Yeats’den aktardığı gibi, ‘iş iyi öğrenmek’tir.

şair, insan, sanat ve yanılısama ise 6 bölümlü diziyazı. Günceli varsıl bir kaynakla buluşturup irdeleyen kıvamlı yazıda Hayati Baki, İsmet Özel özelinde yakın yıllardaki ekin sel çıkamazımıza bakıyor. Olması gerekeni biçimlendiriyor. Yazıyı özetlemek ya da aktarmak gibi bir niyetim olamaz. Alçak insanla şair arasında nasıl bir ilinti olduğunu anlamak için yapılacak en iyi şey yazıyı okumak. Bir yerde şöyle diyor: “şairle şiiri arasındaki çok sıkı ilişkiyi, bir tıpatıplık, bir çakışma, birebirlik olarak görmek ve öylece değerlendirmek zorundayız.” (48) Evet, bunu varsaymamız (şapmayı gözardı etmeden) doğru olacaktır bence de. Ama burada da eytişmesizliğin kurbanı olmak üzereyiz. Zamanları aşan bir (örtüşük, bağdaşık) ‘iyi’ şair kavramına bel bağlamalı mıyız? Yani tarihe, yetke ve ona karşı duran sanatçı (şair) çatışmasından bakmak ve sanatı iyiyeye çıkarmak yeterli olur mu? Bana neden yetmiyor? Yani şiir, safından mı şiirlenir? Kimin gözünde peki? Şiiri siyasallaştırmaktan, daha çoğunu anlamamız gerekmez mi? Yahya Kemal yorumunda (‘kültürleme’) aynı ikilemi yaşadım diyebilirim. Hem doğru hem yanlış geliyor yargısı bana. Demek, sorun bende. Ama evet, katılıyorum: “kültürleme yoluyla beyni yıkanan insanın, soyutlaştırılmış kafasının yapamayacağı şiddet yoktur.” (63)

*

Aradan neredeyse 20 yıl geçtikten sonra yayınladığı **Şair ve Hakikat**’de (2015) yerli yabancı tek örnekler üzerinden daha yetkinleşmiş poetik aygıtıyla şiire yeniden bakmayı deniyor Hayati Baki. Kimlere mi bakıyor? Beşir Fuad, Ingeborg Bachmann, Ahmet Haşim, René Char, Tefvik Fikret, Johann Christian Friedrich Hölderlin, Orhan Veli Kanık, Sylvia Plath, Reiner Maria Rilke, Behçet Necatigil, Paul Celan, Oktay

Rıfat, Aragon, Çolpan, Cesare Pavese, M. C. Anday, Bertolt Brecht, İbrahim Şinasi, Octavio Paz, C.Atuf Kansu, N. Alekseyeviç Nekrasov, C. Sıtkı Tarancı.

Kimi bölümlerini, ilgilendiğim yazarlara ilişkin yazılarını okuduğum bu kitap hakkında genel olarak söyleyeceğim şey, ilginin geniş yelpazesi, birikimin olağanüstü düzeyi, kaynaklara egemenlik ve bakış açısında kendiyile olan bağdaşıklık. Bir kaynak kitap olarak gördüm.

*

Tartışmacı (polemikçi) biçemi, keskin yergiciliği, çok katmanlı birikimiyle Hayati Baki'nin şiirlerinin de kendine Türkçemiz içerisinde özgün bir yer açması beklenir. Ne yazık ki genel olarak şiirini bilmiyorum. Ama önümde **Harfler Kitabı** var. Harf, yazı imi deyip geçemeyeceğimiz açık. 25-30 yazı iminin (abece) iki boyutlu dizilimleriyle neredeyse sonsuz bir yaratı alanı açılıyor önümüzde. Onları ve karşıladıkları sesleri biraraya getirip ilişkilendiren Beşir Fuad, Beethoven, Leo Ferre, Franz Kafka, Rosa Luxemburg, Frida Kahlo, Nietzsche vb. gibi sanatçıları da evrensel sanatın yapıtaşları, imleri (harf) olarak neden düşünmeyelim. Zaten ilk bölümün şiirleri Hayati Baki'nin seçtiği adların '*harfi*' olarak adlandırılmış. Örneğin '*vincent van Gogh harfi*' bir şiirin adı. İkinci bölümde ise yazarın önemli bulduğu izlekleri şarkılaştıran şiirler var. Son bölümde; nesne, varlık ve kavramlar şiir adı olarak imlenmiş, '*dil harfi*' gibi.

Öyleyse **Harfler Kitabı** sanatçıların, izleklerin ve varlıkların (olay, tarih, varlık, kavram, nesne) şiire getirilmesi diye düşünebiliriz. Seçimlerin rastgele olmadıkları, şairin yaşamsal kaynaklarıyla ilgili oldukları açık... Bir süre sonra (11 yıl) **Şair ve Hakikat** bu seçimi yeniden dilleyecektir özellikle öznel bağlamında. Bir de düzyazıdan yoklanacaktır Beşir Fuad ve diğerleri.

İlk bölüm başlığı **insan harfleri**. Burada insanları sıralasam iyi olacak: Beşir Fuad, Ludwig van Beethoven, Léo Ferre, Sappho, Franz Kafka, Aprinçur Tigin, Rosa Luxemburg, Max Stirner, Andrey Tarkovski, Zenon, Baha Tevfik, Frida Kahlo, Harold Hart Crane, Albert Camus, Vincent Van Gogh, Emma Goldman, Friedrich Wilhelm Nietzsche. Bilim, müzik, yazın, felsefe, resim, siyaset evreninden bu demeti bir araya getiren (kişisel) ortak paydanın Hayati Baki olduğunu söylemek yerinde olur. Başka başka tüm bu insanlardan yazarın arı gibi derlediği ve bala dönüştürdüğü bir sanal çalıştay, bir *panteon*. Tabii geniş yelpazede zamana ve uzama yayılan her bir addan onun sızdırdığı, özümlediği, içselleştirdiği şeyin ne olduğuna bakmayacağım, şiirin böylesi amaca uygunluğu irdelenebilecek bir konu olabilir. Çünkü tüm bu adlar gerçekten şiirsel esinle yüklü. Burada hiç sorun yok.

Esinleyici seçilmişlerin şiirsel varlık (imge) olarak ele alınmasında kişisel bir tapınak yapımının izini sürebiliriz. Her ad yapıtaşı olarak Hayati Baki bileşimine katılacak. Gerçek bir saygı duruşu. Beşir Fuad ilk taş, kitaptaki. Bilim, araştırma tutkusu ve özkıyım. Beşir Fuad'ın bilimsel yordamı, gözleme biçimi yansılanarak '*zifiri nass*'ımızda ilk mum alevinin etkisi hüznle vuruyor yüzümüze. Kendi ölümüne bakan, kendini deneyen *beşir* kadar yorgundur şairimiz. Bir şükran duygusu, borç ödeme, bilimsel cesaretin önünde saygı duruşu ve şiir. Ne gördük peki? Tümcesi ödünsüz, itkisi güçlü, adımları uygun, işçiliği saydam ve sağlam bir şiir gördük. Sürdürelim. Beethoven'i verili, kurallı dille şiirlemek olamayacağına göre *neş*'enin çılgın, kasırgalı dilini yazı imleriyle (harf) yaratmak, karşılamak koşul: "*çın.— kırılmalığın yeğnik öpüşü.*" (15) Uçurum uçuruma düşer ve "*düşüyor gökyüzü ağır ve karangu.*" Şiir ve sözcük taşıyor, im ime, yürek yüreğe sığmıyor. **9.Senfoniyi** (1824) dinlemeyi sürdürüyoruz. "*acı ve kahkahanın rengi karışıyor/ ölümün yüzüne: yalın ve derin.*" (17) Betim şiiri yıkıma uğrattır mı? Sürdürelim: '*ne tanrı ne efendi*' diyen şu çılgın anarşist şarkıcının (léo ferre) şarkısına gelin birlikte eşlik edelim nakaratlarda:

'nihilistçe.' Sürdürelim: "*dilin yanan sözcükleri: ağzında*" gezinen kim? Esler, aralıklarla (üstüste iki nokta) kat kat açılan şiirin içinden ipeğin ritmiyle beliren 'sappho'dur o. Akşama inen solumada diller dillere karışacak belli ki. Sürdürelim: "*kafka bu: reddin ve başeğmenin öznesi: acının*". (23) Sappho'dan Kafka'ya biraz hızlı mı geçtik ne? Bu nasıl söz? Hayati Baki'nin egemensiz egemenliğinin topraklarımızdayız. Burada çizgiler sonsuzluğun üzerinden atlayabilir. Kesik kopuk, soluk soluğa, sert dönüşlerle, sıçramalarla gerilmiş, her yayında okuru ağırla(t/y)an ha patladı ha patlayacak birikim (akülü şiir). Kafka mı? "*başka dünyanın yurttaşı.*" (25) Sürdürelim: Türkçenin ilk şairi Aprinçur Tigin harfi eşsiz bir alaşım. Yansılanmış Uygurca (?) ile şiir dilinin saçlarını tarıyor. Türkçe varlığı yüklenmenin, üstlenmenin ve teşekkür etmenin incelik dolu yolu. Ben de burada Hayati Baki'ye ilk büyük teşekkürümü edebilirim. Türkçe bile değil dile saygıyla dolu olduğu için... 2 sayılı şiiri almadan edemeyeceğim: "*orada, atıyla yan yana: oğuda/ yatıyor tuğla barkın altında, akan/ ırmak parlıyor alnında/ açan yılda, burada// alnında açan yılda, gökşin orman/ boşuyor karagu uykuyu, bulak/ toz emiyor boşluğu/ bengi sonsuzda// bengi sonsuzda buhur ve buğu.*" (27) Türkçenin âyak seslerini, çitirtilerini, edimselliğini yakalar gibiyiz uzak geçmişten. Hüseyin Haydar'ın bir süredir denediği kaynak taramalarının belki ilk örneği Türk Dili uzmanı yazarımızın çabası. Şair yalnızca şiirin köklerine değil birlikte dilin de köklerine yolculuk yapmalı demek. Oysa şiiri dilden soyutlayan çok şair (!) söz konusu (mu, atmayayım.) Bakın: "*inci/ ağızda bal öpüş, utku.*" (28) Aşk, kendi kadar dildir. Ve dil şiirdir balkıyan akşama bakan. Sürdürelim: Rosa Luxemburg'da aşkın bir başka hali, Hayati Baki abecesinin bir imi (harf) çok doğru ve yerinde olarak. Kitabın da en güzel şiiri Rosa için yazılabilirdi. Öyle de oldu anlaşılan: "*daha yaşayacağız: balkondan, güneşin/ doğuşunu selamlamak için (...)* uçup gidecek tavus/ benekli kelebek ispinoz ve iskete/ rengin ve sesin ormanına." (30) Gerçekten Türkçemizi ve şiiri doruğa taşıyan şiirlerden biri olmalı bu. Güldestelere girdi mi bilmiyorum. "*ölüyor: bir yanı gül bir yanı kızıl.*" (31) Okuru kendinden geçiren, dünyanın tüm güzel varlıklarının derlenip bu şiirle Rosa'ya sunulması ve başka biri için olmazdı bu. "*divit ve ipekle: ve goncagül teniyle/ serinliyor su.*" (32) Rosa öldü(rüldü) ama şiir sürüyor, sürecektir: "*ölümün terini siliyor umut/ giysili yaşam, suyun içinde cesediyle// rengini şaşırmayan gül: soluğuyla/ günün, rüzgâr ve zamanla yarışıyor.*" (33) Hayati Baki'ye okurluğumun olancasıyla yürekte bir selam daha gönderiyor, teşekkür ediyorum. Bu bir şiirdir. Ama biz okumamızı sürdürürelim. Ben'i yalnızlığı ve güzelliği içerisinde varlıktan söküp çıkarmanın adı mı Stirner? "*ben'in ve insan'ın engin ve uzun alnında/ güneşle öpüşüyor parklar ve kentler.*" (34) Biraz şair gibi, o da meselesini hiçe bırakmışlardan. O zaman "*sevgiler açıyor: yarasız, közünde (ş)imdi.*" (34) Sürdürelim: Tarkovski de Pantheon'un yapıtaşlarından biri. Onun dilinde (filminde) "*güzel, gizliyor kendini.*" (35) Dünya, ormanlar, sessizlik, ürpertiyor. Tarkovski bunca anlaşılabilirdi ve şiirden bunca şiir çıkardı. Sürdürelim: Z(enon). Bilincin eşlikçisi acı mı? Sürdürelim: Baha Tevfik, "*bahçesinde felsefe yetiştiren adam*". (39) Sürdürelim, evet: Frida Kahlo'suz olmazdı, kömür karası kaşsız ve de bıyıksız. "*bir kavganın resmi.*" (40) Hayati Baki ona seslenip dize düşürüyor: "*acı sonsuzdur, frida: yaşam gibi.*" (41) Sürdürüyoruz: Cumhuriyetinin kedi yurttaşları su ve toprak'a sunulmuş **harold hart crane harfi**. 33 yaşında Meksika Körfezi'nde ölen Amerikalı şair. "*denizin yatağında kaos dinleniyor.*" (42) Ölümünün yazarımızı da ardısına sürüklediği belli. Bitmedi, sürüyor: Albert Camus. Dünyanın buluncu. "(...) *akıl/ yitik kardeşliği.*" (46) Tanrıdan değil ama ottan başlayabiliriz. Ben de Camus, Baki yürüyüşüne katılıyorum. "*yaşıyorum: önümde büyük duvar: usumda güneş ve yaz.*" (48) Yoldayız ve okumamızı sürdürüyoruz: Özel abecenin bir başka imi: **Vincent Van Gogh harfi**. Sözcükler, görüntüler, ot

yıgınları, kargalar ve rüzgâr akıp gidiyor gözümüzün önünden. “*emiıyor fırtına aklın sarı tüyünü/ orada duruyor kederli bellek*”. (49) Sürdürelim: “*emma'nın güzel yüreği*” önümüzde duruyor. “*güle dönüşüyor defne yaprağı*”. Kızkardeşimiz, “*altın sarısı emma*” Goldman. (51) Geldik son yazı(t)lama imimize: Nietzsche. “*yalnızların en yalnızı, yalnız/ yalnızlıkta.*” (53) Konuşmanın değil, şarkı söylemenin zamanıdır artık. Kendini şarkıya katılacak denli “*özgür kıl*”. “*zirve aşağıya bakar bengidir yol.*—” (55) Doğru zamanda ölmeyi öğrenebilir, başarabilir miyiz? *Hysterus*'tan kurtulabilir miyiz? Büyük öğleye varabilir miyiz?

İkinci bölüm şarkılar kitabı: **şairler şarkı söylüyor harfi**. Bölümde 26 şarkı (şiir) yer alıyor. Şairler neyi şarkıladılar? Hayati Baki'nin demetinde *barış; yaşamak; ay ve aşk; ateş, ölüm ve gezgin; hüznün; sözcükler; behçet aysan; kuşlar; müstağni; siyah; l'âl; dünya; söz; doğa; sönmüş ateş; tuhaf ve birlikte; kedi; usulca; ağızdolusu küfür; kumsaati; gün; eski(lik); sevişme; erik ağacı; ağaç; kan* var. Göz attığımızda bu coşkulu ele avuca gelmezlik her ele avuca gelirlikle sakatlanmayacak mı incelendiği yerde diye okuyanı bir ürkü kuşatıyor (yani beni, başkasını bilmem). Kendimi vurmam mı bu (attığım bumerangla)? Şiir usu, tanımlama aygıtını gereksiz kılan şey mi? Şiirin ilkesi yok mu, tutarı, bağlamı, bağdaşığı, uyarı. Var. Şiirin kendi. Şiiri işte şiir kurtaracaktır. Dağınıklık, hiççilik, derbederlik, sınırboyu volta, vb. bir yerden sonra şiirin rengini de alır çamaşır suyu gibi. Ama Hayati Baki'nin anlayışı öyle duyumsadım ki bu yıldırımı savuşturmak için yeterince donanımlı. Ben onun Rosa, Emma, barış, vb. den sonra her yere varım, her yerde varım dediğini düşünmenin haksızlık olacağını yekten düşünüyorum. Kendisi sakinimsiz, sınırlı sorumlu ya da tersinden sınırsız sorumsuz saysa da kendini, onu çekirdeğinde berk tutan şey var: Türkçeyi, dili sapından kavrama saplantısı, takınağı. İnsanın olacaksa takınağı bu olsun dilerim. Bu ara gözlemdi, bilgisunarı şöyle bir adımlayınca karşıma çıkan kimi sunumlardaki irkilmemi yatıştırma girişimi. Oysa Hayati Baki'nin kimseye Arapça deyimle *müdanası* yok, borçsuz harçsız, takmasızdır. Kimin ne yaptığı, nasıl baktığıyla ilgisizdir, içinden onca ölü(m) geçirmişken çıkıp da, ben de içinde olmak üzere, kimse ona şöylesin böylesin diyecek durumda değil.

Dünya şiir evinin şairleri Char, Hikmet, Ritsos, Plath, Lermontov, Nilgün Marmara ve ilkyaz ve yaşam ve...buradadır. İnsan mı (şair) doğaya, yoksa doğa mı şaire eşlikçidir? Ay ve aşk şarkılarını söyleyenler: “*che guevara/ federico garcia lorca, cemel süreya ve süreyya.*” (62) Baki bu şarkıcıların şairliğine bakıyor değildir, şiire gelen imgesine vurgundur saydıklarınının. Her şarkı ayrı iki dizelle bitiyor. İlk dizede “*şarkı söylüyor şairler.*” kalıbını bir ad, ikinci (son) dizede ise genelde şarkının tonunu şiirlemiş iki ad ve ve adları verilmiş şairleri simgeleyen sözcük nesne ya da kavram izliyor. Bir örnek: “*şarkı söylüyor şairler: boris vian/ ven yiduo, José marti ve çağlayan.*” (63) Kuşkusuz bu buluşmalar son derece kişisel ve özgül. Benim lautrémont'um, yesenin'im onun güvercin'iyle bir araya gelmeyebilir. Ama önemli değil. Yazarın kurduğu ilişkiyle cebelleşmektir okurluk, başka yolu yok. Burada yazar okura, okur yazara sonuna değin özgürlükle sınırsız bağ(ım)lıdır. Kulağımıza gelen küfürler 19. patikadan geliyor. Bakıyorum *can yücel* önde, arkasında *ginsberg* var, *kazak abdal* hangi elden geldi bilinmez. Eee, sonuç? Bu şarkının sonu gelmez. Ümmü Gülsüm şarkı söylüyor sanki. Sen de gir istersen sıraya. Sonuç şu: Kardeşim eğer dünyanın bir yerinde ak kâğıt üzerine kan, gözyaşı, sözcük üşürmüşse şair, üşenmek yok, erinmek ertelemek yok, uzak yakın yok, o sözcüğü bulacak gözünün nurunu bağışlayacaksın şairin sözünün her bir damlasına. Demek, ötekileri arayıp bulmak gibi bir sorumluluğumuz da var.

Geldik üçüncü bölüme, ‘**yaşamak bahsine**’. Şair bizim de yüreğimizi dünyaya, göğe açma konusunda öyle hevesli ki dilimiz iki karış dışarıda bizi kuşatan havayı

kuşatan senfoniye orasından burasından yakalamaya çalışmaktan kırılıyorduk. Büyük karşılaşmalar, büyük hesaplaşmalar, yüzleşmeler ve sınamalardan geçmelere hazır mıyız? Anımsamaya, üstlenmeye, tarihleşmeye. Bizi önce biraz daha insan yapacak şeyi anlamaya, anlamamızı anlamaya yeterince hazır mıyız? Şu resimlere bir bakın önce. “uzakta, en uzakta: var olmayan varlık, bakışın/ uzaklığı, ağırlığı taşın: soyunuk ve çıplak, orada/ duruyor: soyunuyor çıplakken, soyunurken, apaçık./ orada, öpüyor kendini, öptürüyor ağızını: oynayan/ dili: ağzında// dil: soyunan karanlık.—“ (77) Yaşam ağızdan, dilden başlıyor, öyle anlıyorum. İlk büyük yüzleşme dil ve dil. Boşluk orada doluyor ve “kör görüyor, anlatınca dil yeryüzünü. adlandırınca/ kimse ve öteki, ayrılıyor ben, benzerlerinden.” (79) Öte yandan usun dolduramadığı, içine düşüp boğulayacağı boşluk (‘boşçerçeve’) görmezden gelenebilir mi? “soyunuk yağmur”. (81) Dile çıkmış varlığı kuşatan boşluğu (Hiçlik?) kavramadan dil kendine (şiire) varamayacak. “birdenbire aklın üşümesi./ birdenbire susuyor akşam.—“ (81) Hiçi (boşluk) dile kıvrıp bükecek bilek, şair, **ıslık çalan çocuk**’tan başkası mı? Alnında ürkünün keleşliği, “yıkıyor ıslık ve yılanla.” (82) Islık çaldıkça kimsesizliğini kimseliyor: Şiir(liyor). *Dağlar*camısı öykü sürüyor. Şimdi insan(laşma) sınavında sıra: Auschwitz. “insan olma.—eşsiz ve benzersiz/ olma(r): av kim avlanan ne, avlak/ bir yangın yeri, belleksiz, boş/ çerçeve. orada, insan etinin kokusu/ rüzgârın savurduğu zyklon-b, ölüm.” (83) Us boşluğu ve kendini eksiltti işte. “aklım boğuluyor.” (83) Anlam(landırma), dizge(leme) çöktü. “korku buz gibi yorgun.” (83) Şarkı, anneler, dünya, yaşama sevinci, aşk yitip gidiyor: “cınnet ve cinayet: gözlük camı/ harfleri doğanın// oysa, hiç olmadı yaz.—“ (84) Auschwitz’de kanamaya başlamış us, boşluk yayını Madımak’a uzatıyor, kanama sürüyor. “şenlenmiyor gönlüm, ah, yanıyor bahar/ tanrı’nın kahhar nariyle (...)” (85) Unutma! diyor Hayati Baki. Anlıyoruz. Unutmamalıyız. “lâkin sesin boğuluyor, dilim/ ayrılıyor kendi şehirden sözüm yüzüme/ yapıyor.” (85) Usu pisleyen hiçi pisler. Ne us kalır ne usa yatak(lık eden) hiçlik. “dışarda: hırıltılı kibir, cesur karanlık.” (85) İçerideyse; “yanan/ ırmak, kavruyan orman, susan kuş, ah,/ mürekkep ipek akıl ve kardeşlik sunağı.” (86) Şarkıların susturulduğu yerde kalakaldık. Ama karanlığa karşı **yaşamak harfi** orada duruyor. Yitmedi, ışıyor: “karanfil ve aşkın sunağındaki acı/ sevince dönüşecek tensel şölende// yıldızlara ulaşacak çocuk ve gül kokusu/ barış soluyacak ölü zamanlar, ufukta.” (87) Kendini hiçe bağlayan şairimiz, hiçin içerisini oymayı sürdürecektir ve inanacak. Birgün “ölüm ayrışacak ölümsüzlükten.” (88) O zaman kendine dönüp bakacak, görmek için uslu ve ussuz. “öteki ben: can gözüm, sen.—“ (89) Us ve kardeşi (delilik) yan yana yürüyor yokülkede (ütopya): “çocuk bu: korkuyor mu? ya yaprak/ üşüyor mu mutsuz ağacında? uzanıp/ yaprağı alıyorum: mutsuz:/ çocuğun ağacından./ aklım gülüyor deli sevincine.—“ (91) Zerdüş’ün dolu ve boş avlağında çılgınlığından sevinen Nietzsche Hayati Baki’yle hora tutmuş. Kıyıda “kusuyor ağızını yılan ve akrep.—“ (92) Usun yüze değdiği, yüzleştiği yerde, yoldayız artık. Elin tuttuğu kimin eli? “kesiyor boşluk ve sonsuzluk/ hiçliğin burcunda, uçuşurda uçuşmanın./ izine rastlıyorum düşsel uykunun/ kendisi olan çığlığında.” (93) Flütün içine ateş üfleniyor. “dalga, dalgalanıyor fırtınasında yumuşak gülün.” (95) Aksalca durumu tutuyor, donduruyor Baki: “öpüş kayrası, yansıyor kılızdudağına: anımsa,/ atmaca öğreniyor süzüle bakışa çıplak kanı./ çalı çırpı ve fundalıkta geziniyor sarıasma/ kuşu, duvar yorgunu kertenkele ısınıyor/ taş yığnında yankıyan çingirak sesinde.” (95) Başka evren tanımı, betimi süregidiyor. “tan söküyor ilikleri çözümlük akarsuda, esrik/ bir oyunun belleği yanılıyor saydam gölün/ bulutunda, dönüşsüz, hırçın ve sönüyor yalaz.” (96) Sonsuz ‘yaz evi’ne geldik. Ağaç ağaçlığından artarak oradadır. İçinde orman öğütür, dallarında büyüttüğü isyandır. Şair, ağaca baktıkça “aklını/ emziriyor”. (98) Ve “sonsuz bir çimenlik” olan balkon da burada... Şair

balkonda ağaca bakarak, onunla paylaşarak düşünür yorgun: “sözler/ biriktirir”. (99) Kumsaatinin zamanı. Akan su. Bilinç. Kavranan nedir peki? “çürüyen günler”? Donakalan “öğrenmenin anlamı”? Geriye kalan ya? Horanın, oyunun ta kendi... Boştan geldik, boşa geldik, boşa gittik. “durma kışkırt yaşamı: çıldırın katran ve tanrı.—“ (100) Şarkıdan başka bir şey yok anlaşılın. Akşamüstü, gece kar. Haiku. Yalnızlık, dokunmak, öpülen göğüs olanaksızca birliktedir. Çocuğun korkusu büyüdü şairin korkusu oldu: “kelebeğin, otun ve yılanın yurdu/ öpüyor korkumu: kokluyor içimi./ mutlu bir bulut indiriyor gökyüzünden/ serinliyor içimdeki kuyu.” (102) Elde var şiir. Uykusuz, yaşama rengini veren ve kalan: “orman: susma saatidir çılgınlıklarımın.—“ Kapa kitabını şimdi. Unut olanı biteni. Anımsamayı isteyene dek... Geceyi örtün. Masa, kâğıt balkon, ağaç, şair karışsın geceye. Sessizliğin yeri ve zamanıdır.

*

İlk okumada kendini vermeyen **Harfler Kitabı**'nın şiir geleneğimiz içinde önemlice bir yeri olduğunu ancak ikinci okumayla kavrayabildim. Böylece kitabın neden bende böyle yankılandığını anlamaya çalışacağım izleyen bu kısa bölümde.

En başta çağdaş şiirimiz içerisinde bir değil birden çok yere, hatta bana kalırsa 'hiç' yere konuşlandırılabilirdiğinden söz edebilirim. Biraz çelişkili bir anlatım oldu. Hayati Baki'yi (bu kitabından ötürü, başka kitaplarını okumadım çünkü) şiirimizin birden çok dışavurma biçimiyle ilişkilendirebiliriz, hatta bir uzun atlamayla eski Türk toplumlarının deyiş biçimlerine de uzanabiliriz. Elbette biçimsel yansılama tekniğiyle sınırlı tutarak yapabiliriz bunu. Hoş, etkili biçimde canlıcı (anima) ve tümtanrıci (panteist), hatta totemik bir içerik büyük bir keyifle kendini göstermiyor, şiire sızıyor da değil. Ama çağdaş şiirde **Harfler Kitabı**'nın geometrik yer(sizliği)yle ilgiliyim ben. Yalnızca Türkçenin şiiriyle içeriden ilişkili olmakla kalmadığı, dünya şiirini geniş bir yelpazede izleksel ya da izlekdişi yaklaşımlarla odağına aldığı belli olan şairimiz, yukarıda gördüğümüz gibi, özne ile ürün tutarlılığına ve yaptığı seçimlere karşın altını çize çize bağlı, dahası yaşamı hiçleyecek kerte yaşama sevinciyle dolu olduğu (hümanizmasız hümanizma) için, şiir coğrafyamızda *yurtlu bir yurtsuz* sayılabilir. Yurtlu çünkü Türkçeyle (içeriden) ilgili, yurtsuz çünkü onu Türkçeyi orasından burasından mıncıklayan, bunu da zamanın geniş (yatay/dikey) etkileriyle (moda) yapmaya kalkan şiir akımlarımızdan birine oturtmak kolay değil. Üstelik Batı şiir geleneğinin özellikle düşünsel, içeriksel özellikleri kendi geleneğimizde olmadığınca bileşene dönüşmüş gibi onun şiirinde. Tabii bu aynı zamanda birçok akım, yaklaşım, dışavurum biçimiyle ilgili olduğu anlamına da gelir (bir kez daha belirtmem gerekirse). Öyleyse şunu söylüyoruz. Şiirini doymuş öz, dinmiş yapıçözüm olarak aldıkça ona şiiristanımızda yer bulmak, yerleşik kılmak olanaksız. O zaman çözümleyici, bileşenlerine ayırıcı bir yöntembilimi onu her/hiçyere iliştiirmemizi sağlayacaktır belki de. İçeriğe baktığımızda sezgilerimiz bize uygarlıkla sorunlu olan birini gösteriyor. Uygarlık genel bir sözcük oldu ve buncasıyla yankılanamaz. Hangi uygarlık dediğimizde çelişkili ve çelişkileri gündelik yaşam biçimlerinde yansıyan, türümüz bireyini dünyayla (*varlık* anlamında) ayıran (yabancılaşma, aliénation), üstelik kitlesel ölçekli yapılandığından kitlesel yitimlere yol açan bir uygarlıktan söz etmemiz yerinde olacaktır. Dizge ve onun karşısında bireyin üçlü çözümü söz konusu. Ya dizgeye birey(miş) gibi yaklaşılır, ya birey kendini de dizgeler ya da ara ve yaygın çözümler devreye girer. Emerson, Thoreau, Whitman, Baki kafa tutanlara örnek (ki çoktur). Ormana, doğaya dönüş diyebileceğimiz bir yadsıma yordamı. Birey sırtını uygarlığa (kente) döner ve ormana gider. (Başa döner.) Kuşkusuz sayısız başka araççözüm de var, istem içi/dışı, sapmalı/sapmasız. Bunlarla uğraşmayacağım. Ama direnişin kendisinden coşumcu (romantik) bir seçim, cesurca yoksunluğu, bırakılmışlığı göze

alış, bambaşka bir *anima* edimselliği (gestus, fiil) çıkıyor. Gezi'deki 'duran adam' gibi. Ya da Bathleby gibi: "Yapmamayı yeğlerim." Ya da: Sokak gösterim (performans) sanatları. Şunun için: Sokaktanlık, serserilik, asilik (başkaldıran), aykırılık ve tümünü kuşatan bir kim(lik)sizlik. Öyle yaşamak ki nitemlerinden tek tek soyunuyor ama nereye dek? Dile, şiire dek. Tam orada beden tinlenmiş, tin cinlenmiş, yani şiirleşmiştir. *Kam* artık bu dünyadan yükselmez yalnız, gök(tengri)den de iner, direğe tırmanırken direktten toprağa düşer, suya. Hayati Baki varlıktan ve Türkçeden cinlenmiş bir şair olarak kayıtsız, tasasız herkesten alır, aldığına dağıtır (verir) bir iyesizlik içredir. Herkesten iye, herkese iyedir, banka, senet, çek bilmez. Kimde şiir varsa ondadır. Ama bir sınırı var bunun. Onu destekleyeceği umulurken, örneğin Birinci Yeni (*Garip*) onun zaten kendinde hali olduğundan şiirinde yankılanmaz, berisine düşer. O deyiş, seslenişle ancak yaşar, yazmaz.

Kentin sığ, tekdüze ve ilişik (*Bulaşık* daha mı doğru bir sözcük olurdu?) gündeliği, insan yiyen düzenek şiire içerik olarak yükleniyor. Toplumcu içerik neredeyse olduğu gibi üstlenilir ama evet, omuz verilse de şairin bakışı daha ötelerde(n)dir. (Merhaba, Jack London!) Tam gönüllüsüdür toplumcu şiirimizin, ödevlisi ya da sıkıdüzen savaştığı değil. Öte yandan daha büyük geleneklere (örneğin, *hümanizma*) varlık katında olmasa da us katında bağlıdır. Tarihin, tarihin içinde insanın amacı kendine içkindir sonul olarak, hüznü bir öyküdür bu, döngüsel ama öyle olsa bile (Schopenhauer, Nietzsche, Stirner, Sartre, Camus, vb.) insan ancak (ya da olsa olsa) karşı-istem/yazgıdır. Onun dizgesinde baskın (egemen) öge *doğadır*. (Doğanın konumu, statüsü nasıl anlaşılıyor bu da ayrı bir konu.) Hayati Baki'nin yaptığı açık: Sergileme. Galerisinde neyi sergileyecek, gösterecek? Kitabına (ve poetikasına) baktığımızda galerisine bizden pek şair almamıştır, sanırım nedeni hiçbir şairimizin yaşam/şiir tümleşkesinde büyük sahne (dramatik doruk) yaratamaması. Nazım'a nasıl baktığı tam burada bir soru. Üstelik şiirimizde birçok şairle hısımlığını görüyoruz. Beğenmediği söylenemez ama o kendi dışındaki şiire algı eleğiyle bakıyor, belli duygu tınlamalarına, dünya kavrama biçimlerine, ama en çok da şair öznesinin dünyayla bedeni ve tını üzerinden tepki verme biçimiyle ilgili olduğu açık. Şair önüne getirilen, dayatılan dünyayla nasıl ilişkililiyor: Uyum, uyumsuzluk, yadsıma, yarılma, yerleşme, yurtsuzluk, kaçma, yitme, öldürüm, özkıyım? O, buna ve taşıma biçimine bakıyor ve galerisine alıyor ya da almıyor.

[Bunları yazarken bir yandan üşüşen düşünceler, sorgular arasında kıvrıyorum, şunu da, bunu da. Ama yeter. Hangi birinizle uğraşacağım. Çekilin gözümün önümden!]

Aktöre, bulunç, cesareti ilişkilendirme, doğayı aktörel başkaldırıyla üstlenme (Camus) onu *bu yerli*, *Yersu* tapınçlı kılıyor, *bu yerin* ötesi berisi, sağı solu olmasa da. Sınırsızlığı, öteyi, metafiziğe karşı kavrayamayacağımıza göre '*carpe diem*' onu *Yerdinliye* dönüştürüyor. Hatta diyebilirim ki ard arda bir dizi indirgmeden çıkageliyor aktöre. Toplumun, törenin, yer(el)in, en sonunda inebilecek son sınır olan beden *burası*. Whitman örneğin, bunca dolayımından geçip karışmamıştır doğaya. Yani, Hayati Baki soyundukça soyunan, bedenine, çıplağa dek soyunan ama sonunda çirilçiplak varlığını adsız sansız atomların (Lucretius, Demokritos) şarkısına öylecene bırakacak aktöresizliğe doğru bir geçici aktörel çıkışın, bildirinin şairi...

Bunlar elbette gereğinden büyük, altında kalındığında yamyassı olunacak sözler. Ama ağızda bakla ıslanmıyor işte. Ona şiiri yazdıran, doğa karşısında yurt arayışının ta kendisi, poetikası. Şiir bedenin uzantısı... Ama doğaçlama yerine

sıkıdüzen, özdenetimli dilden (biçim) söz etmek zorundayız. İyi de, bir dakika, yukarıdaki sorumuz yanıtızsız kalmadı mı? Hayati Baki'yi Türkçe çağdaş şiirin neresine koymuş olduk? Koyamadıysa gerekçesi? Mesele bu zaptürapta gelmez, ele avuca sığmaz şiir ateş topunu bir yere koyamamak olmasın? Yapıyı düzene sımsıkı bağlarken anlamı sınırlarına genişletmek belki her şairin üstesinden gelmesi gereken konu... Bu yönde büyük adımlar atılmıştır. Sorun kısaca şu. Biçimsel olarak Baki şiirini şiirimizde birçok şairin yanına yerleştirmek zor değil. İçerik ise şiir geleneğimizi zorluyor. Şairimiz ya da aydınımız toplumsal debelenmenin içerisinde hiçbir zaman ufkun ötesine bakamamış, bir yadsımaya (red) ulaşamamıştır. Daha doğrusu yadsımamış Tanrı'ya dek çıkaramamıştır. Bilmiyorum hiçten el alıp hiçe bel veren ama iki hiç arasında tutku ve alevler içinde yanarak *hiçten azı* (Zizek) şarkılayan bir şairimiz oldu mu? Yanıtı yine sıyırdığımı, çünkü bir yanıtım olmadığını itiraf etmemin tam sırası. Bence konuyu taşımamız gereken bir başka yer var. Acaba Hiç(çi)liğin varlıkbilimiyle (ontoloji) törebilimi (etik) yanlış sonuçlar doğurabilecek biçimde birbirine karışıyor, birbirinin yerine geçiyor olabilir mi? Varlıkbilimin üzerinden varlığın (?) şakımasını bizim kulağımız (insan, özne, biz) duyabilir mi? Varlık kime, niçin şakır? Hiççiliğin aktörel bir gerekçesi de olamaz demek istiyorum Camus'ye karşın. Aktöre tam bu noktada önsel (*a priori*) değil, sonsal (*a posteriori*) bir eylem(e seçimi, kararı) olarak anlık bir içerik edinir, hemen ardından içerik yiter. Yani hiççiliği dizgeye, bir yere, içeriğe bağlamamız olanaksız.

Gelelim, biraz önceki (yine yanıtlanamayacak) soruma. Hayati Baki şiirinin arkasındaki düşünce (poetika) yapıyı kuramsal bir çözüme (biçime) zorluyor. Tümcenin yeniden ele alınışı. Büyük şairlerin en az sözcük denli tümce üzerine düşündüğü, şiirin geleneksel yapı özellikleri ile tümce arasındaki ilişkiler üzerine kafa patlattıklarını bilmek zorundayız. Tümce her zaman kurallı, düz anlamlı olmayabilir ve tümce düzeyinde değişmece okurda yanlış algılara, anlamalara da yol açabilir. Şiirin gizi tümcesizlikle nereye dek ilişkilidir ve şiirde giz (açık uç) her şeyi açıklamaya (yani şiiri) yeter mi, bunlar bambaşka sorular. Ama birincil şiir siyaseti sözcükle (İmge desem daha mı doğru olurdu?) başlayıp bitmez, belki tümce siyaseti şiirin temel taktiğine (somut yön, doğrultu, etki, bildiri) ilişkindir. Tümce imgeyi imler. Tümce düzeyinde şiir bedenlenecek, bir kütle koşullarla eğleşecek, esneyerek amaca yönlü kıvamlanacak, tümceler dizisinden şiirin genel tasarısı çıkacaktır. Yani şiirde tümcenin işlevi önemli ve tümcenin dizelenmesi daha da önemli... Hele hele şiirin büyük ve görünmez tümcesi altında yığınaklaşan tümcelerin şair özne stratejileriyle iyonizasyonu daha yukarıda çözümlenmeyi beklerken biz tek tümcenin dize aşırı yerleşimi ve sağlamlığıyla yetinelim şimdilik. Dize ile tümce (:özne eylem birliği) ilişkisine uygun çözümler bulunmuştur ve her çözüm şair bağlamıyla (özne) yakından bağlıdır. Dolayısıyla bağdaşıklığa, kendi içinde tutarlılığa bakmak yine en doğrusu... **Harfler Kitabı**'nda bu çerçevede özgün olan tümcenin yaprak yaprak, kutu kutu, çiçek gibi açıla açıla ilerlemesi. Baki şiirinde geometriyi apsis ordinat ekseninde ya da kübik dizilerde algılamamız gerekiyor. Onda tüm doğacılığın karşın, geometrinin küresel ya da yuvarlak döngüleri, dalga devinileri, yontulmuş, can yakmayacak, okuru üzerinden kaydırıp akıtacak biçimde köşe ya da keskin kenarları törpülenmiş eğimlerinden sözedemeyiz. Köşelerden, keskin yollardan, bloklardan, dikey yatay düzlemlerden, dıştan içe ya da içten dışa prizmatik yerleşmelerden biçimlenecektir okuma girişimimiz. Aslında sorulabilir. Doğanın çizgisi kesintisiz, sürekli çemberlerden mi oluşuyor? Eğer böyleyse evren nasıl başladı, olageldi, biçimlendi. Demek doğayı anlamamızın biricik yolu döngünün kırıldığı, sürekliliğin koptuğu yer. Oradan geliyor doğa ve ancak böylelikle geometri olanaklı oluyor. (Yani doğa yasaya kavuşuyor.) Toplum ve dil için de öykü bu. Su ketleniyor, sözcük yapılanıyor, tümce

siyasete bulanıyor ve geometrik düzen şiir olarak önümüze düşüyor. Böylece Hayati Baki'nin büyük harf kullanmaması siyasetin iması olarak doğrulanmış oluyor. Düzyazılarında tartışmalı bulduğum seçim anlıyorum ki şiirinde doğru. Çünkü şiir biçimle ilgili iki tez arasında tabaklanmış deri gibi geriliyor, inceltiliyor. Tezlerden biri evrensel, sonsuz döngü, öteki yapıcının taşı yontması gibi döngünün kırılıp tam kırıldığı yerde yüzeleşmesi. Arka arkaya yüzeyler birbirini aynalayıp görüntülüyor ki budur Hayati Baki biçemi. Taşları, tümceleri dizmek ve ilk taşı kıvılcıktatmak. Zorunlu bir akış birbirinde yansıyan tümcelerle son taşta (aynaya, tümceye) varıyor. Zaten şiirini üzerine oturttuğu büyük alan da (galeri, pantheon) imgelerin geometrik aynalanmasından başka şey değil.

Soru asıl şimdi. Gönlünü yasatanımazlığa, başkaldırıya, bilimsel (!) formüllerin ulaşamadığı enginlere yatıran, iplemeyen ve aldırmayan doğa adamı kendini şiirde nasıl ve neden böyle sıkı bir düzene bağlıyor? Üstelik onun konumu açısından çok doğru bir şiire başlama yerinde duruyor. Böyle, bu eytişmeyle yazmasaydı şiir iki ucundan uçar (-kaçar) giderdi kesin. Sınırsızlık (hiçlik de) yontulabilirmiş demek. Biçem bilinçten ve titizlikten geliyor. Usta taş yontucu yonttuğu taşta saygı duymalı, ustalığına da. Ustanın taşı yontarken taşın taşıyacağı yapı (hele sınırsız tapınak, doğaysa bu) düşsel imgesini taşta geçirdiğini unutmamalıyız. Hayati Baki şiirinde gevşeklik, dalgınlık, yanılısama aramayın. Her taş düşsel yapıya yontulmaktadır ve pürüzsüz, doğru, milimetrik kesilmek zorundadır. Unutmadan belirtmeliyim, onun şiir gövdesi kesintili ve eşdeğerli tümcelerin dizilmesinden çatılıyor. Plastik süreklilikten ya da akışkanlıktan söz edemeyiz, bu beden başka. Bu konuda bir değer yüklemesi yapmadığımı da belirteyim. Kesintiyle ilerleyen bedenleşme sürecini daha uzun erimli, kalımlı bulmuyor değilim. Daha geniş ve uzak zamanlara yayılan bir beden bu ve kendi bitişinden artabilir. Öteki bedenleşme ise ölümünedir, şimdi vardır, topyekün yanıtıdır, bütün ve parça olarak. Etkisi daha yüksek ve çarpıcı ama sönümlüdür. Bir şey daha... Noktanın yetmediği, üst üste iki noktayla ilerleyen tümceler İndocermen tümceyle (sentaks) bağıntılı değil. Ana tümceyi yan tümcelerin izlediği çözümsel dil, gerilimi açınlar ve yatıştırır, sonunda sıfırlar. Ural Altay (Türkçe) dillerinde asal tümce kendi içinden, ortasından büyür. Gerilim tümcenin başından sonuna düşmeden sürer. Hayati Baki diziliminde ise daha zorlayıcı bir tümce siyaseti uç verir. Eşitler ilişkilendirir. Ana, yan ayrımı bir gülün yanındaki gülle duruşunu andırır, şiir ağacı eşdeğerli gülleri taşır. Baskın ya da ezik tümce yoktur. Tümce siyasetinden bozguna uğraması neredeyse olanaksız omuz omuza bir direnç çıkar. Eğitimli, eşdeğerli, doygun sözcelerden bir cephe (blok) oluşur. Yoksa iki noktayı izleyen tümce öncekini açıklamaz, arttırmaz eksiltmez yalnızca yanına yerleşir, durur. Kâğıt üzerinde resim belirir ama bundan Hayati Baki şiirinin görsel bir şiir olduğunu düşünmeyelim. Onun şiiri düşünmeyle, özneyi varlığın (doğa) içine yerleştirmekle ilgili. Ayrıca unutmayalım, verilebilecek son ve cesur kararlar da ilgili ayrıca. (James Dean'e selam o zaman.)

Tümceye dönersek kendini bitirene dek sürmesi kesinti arkadan ikinci üçüncü tümce ve yine kesintiler ve en sonunda noktayı izleyen iki kısa çizgi şiir kesme taşını (prizma, köşegen, yüzeyli yontu) ortaya çıkarıyor. Böylece duygu ama daha çok kavrama biçimi, kendini dizginleyerek şiirin yürüyüşünü (dizem) belirliyor ve dizelenmiş şiir bakışı ışık gibi kırarak geçiren kristale dönüşüyor. Sanki okunan değil dokunulan, tutulan bir şiir gibi parmaklarımızla onu kaldırıp dünyaya tutuyoruz. İçinden insanlar, düşünceler, varlıklar süzülüyor kırıla yansıya.

İçgerilimini öykülemeyen ama yapı bağlantıları, ilişkileri ve sağlamlık duygusuyla büyük çatışmayı iyi okura duyumsatan Hayati Baki şiiri hakkında kuşkusuz daha birçok şey söylenebilir. Ben kendi açımdan, yine şair üzerinden şiire bir yaklaşma yolu daha bulduğum için artık yeter diyorum. Uzatmaya ne gerek?

En iyi şarkıyı ben söylerim demeyen şair bir koronun, şarkılar uzayının alçakgönüllü, eşitlikçi parçası olmanın bilinciyle başka sesleri, başka şarkıları anımsatmaktan asla yorulmuyor. Sesleri taşıyan, aktaran, duyuran bir ses onunki... Kardeşlik bilincini değil, kardeşliği çoğaltan bir şey... Sevinç. Çünkü kimseden gelmiyor, her(kes/şey)le birlikte var oluyor. Olanaksızlığını katmer katmer açmadan edemeyerek...

Saltık umutsuzluğun şarkısını beraber söylemek tek başına söylemekten iyidir ne olsa, diyebilir miyiz?